

Biidentitet/er

Presentation av en bistudie

Hanna Bertilsdotter

"Känner man sig stark i sin identitet kan man hävda den i andra sammanhang, och styrkan kommer från bekräftelsen man kan få av att umgås med andra som känner likadant." (Respondent ur BiA, 2000:12)

"Det känns mycket tryggare och skönare att veta vem man är. Om man så är pest, alltså om folk tycker att det är vedervärdigt, så är det bättre att veta vad man är, än att inte veta." (Martina, ur Bertilsdotter, 2000b)

I denna artikel har jag för avsikt att föra två diskussioner: en som löper på individnivå som handlar om (bi)identiteter och forandet av en (bi)identitet, en som löper på en mer strukturell nivå som diskuterar erkännandets betydelse i fråga om en grupps identitetsskapande och hur svårt det är erkänna, och förstå, det som är "både och" i ett samhälle som bygger på dikotomitänkande.

Min utgångspunkt är att individens sexualitet, emotionalitet och identitet är en ständigt pågående process. Det är inte något som går att fånga och cementera i en fast identitet, utan det är något som ständigt är på väg någonstans, som ständigt förändras. Det gör det mycket svårt "att veta vad man är". I artikeln kommer jag att diskutera hur biidentiteter kan formas genom att referera till en intervjustudie jag gjorde med kvinnor med bisexuella erfarenheter hösten 1999 och våren 2000 (Bertilsdotter, 2000b). I diskussionen vävs även in betydelsen av att bli erkänd för att kunna forma en identitet.

Jag har undersökt hur några kvinnor med bisexuella erfarenheter med anknytning till Skåne, förhåller sig till och skapar sina bisexuella erfarenheter i ett samhälle som baserar sig på och förutsätter mono, det vill säga hetero- eller homo-, identiteter. Utifrån denna undersökning konstruerade jag en identitetsformningsmodell som består av fem steg: erfarenhet, representation, artikulation, erkännande och identitet. I diskussionen kring erkännandets betydelse har jag analyserat mina informanternas identitetsformningsprocess utifrån sociologen Charles Taylors (1999) begrepp: positivt erkännande, negativt erkännande och icke-erkännande på ett intimt respektive socialt plan. En stor del empiriskt material presenteras för att läsaren själv ska kunna ges möjlighet att i viss mån tolka materialet, men för fler detaljer hänvisas till mina båda fullständiga uppsatser.

Problem som förelåg i samband med mina båda studier av kvinnor med

bisexuella erfarenheter (Bertilsdotter, 2000a, 2000b) är samma problematik som föreligger i denna artikel. Om vilka skriver jag, dvs. vilken är min population? Vem är jag som skriver och varför skriver jag, dvs. vilken är min positionering som forskare och det bakomliggande syftet med mina studier? Vem skriver jag för, dvs. vilken är min målgrupp?

Genom att definiera min population som "kvinnor med bisexuella erfarenheter" ville jag inkludera kvinnor som identifierar sig som bi, homo, hetero eller något annat oberoende av sina "bisexuella erfarenheter". Med bisexuella erfarenheter menar jag erfarenheter av sexuell attraktion till både män och kvinnor, utan inskränkning till erfarenheter från konkreta "handlingar", dvs. en bisexuell sexuell praktik; det kan även röra sig om fantasier (se vidare diskussion under avsnittet "Erfarenhet"). I det empiriska materialet finns kvinnor som identifierar sig som bin, lesbiska, sexuella, "heterosexuell eller homosexuell beroende av livsstil" samt slutligen "med ett heterosexuell liv bakom mig" något som kan tolkas som att intervjupersonen är mitt uppe i en komma ut process som lesbisk. Två av kvinnorna har identifierat sig som lesbiska men identifierar sig numera som bi. Jag skiljer i mina "definitioner" mellan bi-emotionalitet, bi-sexualitet och bi-identitet. Med "bi-emotionalitet" menar jag "förmågan och viljan till emotionell attraktion till människor av båda könen eller oberoende av kön", detta för att synliggöra att vissa bi-personer menar att de attraheras av personer av båda könen och andra att de attraheras av personer oberoende av kön. Med "bi-sexualitet" menar jag "förmågan och viljan till sexuell attraktion till människor av båda könen eller oberoende av kön". Med "bi-identitet", menar jag slutligen "en person som kallar sig för, identifierar sig som bi". Eftersom dessa tydliga distinktioner mellan emotionalitet, sexualitet och identitet inte alltid görs i biteoretisk litteratur och av mina intervju personer kommer framställningen inte att framstå som helt konsekvent: vid ett flertal tillfällen kommer begreppet "bisexuell" att stå som "paraplyterm" för både "sexualitet, emotionalitet och identitet". Jag vill dock för läsaren markera att termen "bisexuell" inte är självklar och utan olikartade betydelser.

Själv identifierar jag mig som *bi* och har förutom mitt forskningsintresse ett "biaktivistiskt" intresse av att lära mig mer om bin, biemotionaliteter och bisexualiteter i och med mitt sexualpolitiska engagemang inom den groende svenska biaktivismen. Mitt syfte med studierna var sålunda att öka kunskapen bland bin om bin. De jag skriver för i första hand är därmed de som kan tänkas känna igen sig i det empiriska materialet.

I och med detta syfte blir min maktposition som forskare också mycket mer vansklig. Jag är medveten om mitt uppsåt att min text ska komma att läsas av andra bin för att dessa ska kunna känna igen sig, att min text på så vis kan komma att fungera som ett stöd, ett form av erkännande av deras erfarenheter.

Det innebär också att jag både konstruerar och på sikt också reproducerar en bild av "biet/bina"; skapar en grogrund till en birepresentation och därmed en biidentitet. Som forskare går jag inte ut på det "jungfruliga fältet" och gräver upp "sanningen". Jag är i högsta grad med om att skapa den, om än i samarbete med mina intervjupersoner och mina läsare.

Man kan se det som att "sanningen" skapas mellan forskare-intervjuperson men även mellan forskare-läsare, eller "föredragshållare-åhörare" och är beroende av diskurs och kontext. Jag vet inte hur min text läses och tolkas av min läsare, på vilket sätt min läsare använder sig av min text för att skapa sig en biidentitet eller en bild kring vad det innebär att vara bi. Om hon/han nu gör det överhuvudtaget. I viss mån har jag mött mina "läsare". Detta har skett i samband med att jag hållit föredrag om studierna i "bisammanhang" samt i form av email-responser från bin som läst mina uppsatser. I de flesta av dessa fall har reaktionerna från läsarna/åhörarna på min text/mitt föredrag gett upphov till nya tankar och frågeställningar, och därmed på sikt, nya studier.

Med detta i bakhuvudet vill jag presentera resultaten från min bistudie som behandlar hur biidentiteter kan skapas och formas, och erkännandets betydelse för identitetsformning.

Intervjuerna

De åtta intervjupersonerna är mellan 24-55 år gamla. De har alla en geografisk anknytning till Skåne, vilket innebär att alla utom en bor i Skåne, den sista är delvis uppväxt i Skåne men bor numera på annan ort. De bor både i städer samt på större och mindre tätorter. I Skåne finns till skillnad från Stockholm och Göteborg ingen mer organiserad "bigrupp" där bin kan träffa andra bin, däremot finns det på de större orterna: Malmö, Lund, Helsingborg och Kristianstad, mer eller mindre stora "gaysamhällen". I dessa "gaysamhällen" kan det finnas flera öppna enskilda bin eller inga öppna bin. Kontakten med intervjupersonerna har skett via internet, i form av mailinglistor för bi- och homon, samt via "bekantas bekanta", dvs. vad som brukar kallas "snöbollseffekten".

Jag kommer att börja med att diskutera bierfarenheterna som en ständigt pågående process. Jag kommer också att behandla birepresentationens betydelse och vad mina intervjupersoner lägger in för innebörd i själva begreppet bisexualitet, samt vad det innebär att som i Herders tankegång "vara trogen sin egenart" (se Herder i Taylor, 1994:41), att artikulera den. Därefter kommer jag att diskutera erkännandets betydelse och konsekvenser av de olika formerna av erkännande; positivt, negativt och icke-erkännande. Slutligen kommer jag att diskutera vad mina intervjupersoner lägger in för innebörd i en biidentitet i jämförelse med den lesbiska identiteten.

Till att börja med, vad innebär sexuell läggning? Den sexuella läggningen är komplex och låter sig inte ringas in så lätt. Begreppen "heterosexuell" och "homosexuell" myntades i slutet av 1800-talet. Från att det tidigare bara hade funnits sexuella handlingar fanns nu hetero- och homosexuella individer. Paula C. Rust (1995) refererar till Zinik (1985) som kallar denna polära modell av den essentiella sexualiteten för "konfliktmodell", eftersom homosexualitet och heterosexualitet ställs i motsatsförhållande till varandra. Med andra ord uppfattades den sexuella attraktionen riktad mot människor av samma kön respektive till motsatt kön som kvalitativt olika attraktioner. Man ansåg att dessa antingen inte kunde existera i samma person eller innebar en konflikt för personen. I denna modell existerar antingen inte den autentiska bisexuella personen eller är hon konstant inbegripen i ett inre krig mellan begäret till personer av samma eller motsatt kön. (Rust, 1995:28f)

1948/1953 publicerar Alfred Kinsey sina banbrytande upptäckter i och med sina undersökningar av kvinnlig och manlig sexualitet. Kinsey definierar här en 0-6-gradig skala, där 0 är "exklusivt heterosexuell" och 6 är "exklusivt homosexuell" (Klein, 1978:14f). Allt däremellan blir per definition mer eller mindre uttryck av bisexualitet. År 1978 modifierar psykoterapeuten Fritz Klein Kinseys skala. Han menar att Kinseys skala som enbart utgick från sexuellt beteende, är för begränsad. Klein skapar en skala som tar hänsyn till sex olika variabler; sexuell attraktion, sexuellt beteende, sexuella fantasier, emotionella preferenser, sociala preferenser, heterosexuell-homosexuell livsstil samt självidentifikation. Dessutom mäter skalan dessa variabler över tid; dåtid, nutid och ideal (a.a:16ff). Genom Kleins skala, eller, Klein Sexual Orientation Grid, KSOG, synliggörs sexualitetens föränderlighet över tid. Skalan synliggör även skillnaden mellan emotionalitet och sexualitet; en människa som blir lättare kär i en person av det ena könet kanske blir lättare sexuellt attraherad av en person av det andra könet. Nackdelen, som jag ser det, är att KSOG inte tar hänsyn till genusattraktion, dvs. vad för slags kvinnor respektive män personen i fråga attraheras av. KSOG visar dock att det kan vara stor skillnad mellan tanke och handling, mellan fantasier och erfarenheter.

Erfarenhet

Att kalla sig för bi följs som oftast ett krav på att redogöra för sina "bisexuella erfarenheter", eller kanske med Tiina Rosenbergs ord bisexuella "fältstudier" (Rosenberg 2001). På kvinnor med en lesbisk identitet ställs däremot inga motsvarande krav (se t.ex Lundahl, 1998). Beträffande kvinnor är det även lätt att emotionella relationer och emotionell attraktion till andra kvinnor av omvärlden tolkas som "kvinnlig vänskap" något som kan leda till att inte heller kvinnan själv tolkar sin förälskelse som just "förälskelse". Med "bisexuella erfa-

renheter” menas här inte något som är ett uttryck för en ”inre identitet”, en ”essentiell kärna” (jfr den debatt som Lundahl refererar till, s18f) utan erfarenheter som konstrueras genom de ”handlingar” som individen utför. Dessa ”handlingar” kan vara sexuella fantasier, sexuellt beteende, känsla av sexuellt begär/attraktion.

Jag har i min diskussion av erfarenhetens betydelse kommit att dela upp erfarenheten i tre stadier, gränsövergångar, där den första fasen utgörs av en ”prebisexualitet” eller ”tonårsbisexualitet”, den andra ”att testa gränserna” och den tredje ”att gå över gränsen”. Hela händelseförloppet kan liknas vid en *Rites de passage*, men till skillnad från en traditionell *Rites de passage* är inte den bisexuella processen linjär utan kännetecknas av en ständig återupprepning. Fokus i processen är de bisexuella erfarenheterna.

Tonårsbisexualitet

”Tonårsbisexualitet” eller ”prebisexualitet” utgörs av tiden då ”man börjar fundera kring” eller börjar se sig själv som inte helt monosexuell utan att kanske ha gjort några ”sexuella erfarenheter”. Ett positivt erkännande av ”prebisexualitetsfunderingarna” på det sociala planet kan emellertid innebära möjligheten att uttrycka framförallt samkönade känslor som en positiv möjlighet.

Detta uttrycks genom synliggörande av andra bin och homon som positiva förebilder, både mer offentliga och i den nära umgängeskretsen, samt att personen får ökad förståelse för fenomenet och sig själv, kan sätta namn på sina erfarenheter och komma ut i en vänligt sinnad omgivning. Exempel på detta synliggörande är Martina (f. 1976) som kommer underfund med att hon är lesbisk i samband med Aids-krisen i slutet av 80-talet. Detta är första gången homosexuella ”kändisar” kommer ut, exempelvis Ebbe Karlsson och Sigsten Herrgård. Tidigare var homosexualitet inte något man talade om. På liknande vis berättar Louise (f. 1975) om hur hon börjar fundera kring sin sexualitet i samband med att nära vänner till henne plötsligt kommer ut som bi och homo. Det är första gången hon kommer i kontakt med ämnet, det blir nära och det ger henne tillfälle att diskutera det med människor hon tycker om. Detta leder så småningom till att Louise omtolkar tidigare erfarenheter och börjar se på sig själv som bisexuell, även om hon föredrar att kalla sig för sexuell.

Ett negativt erkännande på det sociala planet uttrycks genom samhällelig homo- och bifobi vilken kan internaliseras, ofta omedvetet.

Tove (f. 1971) berättar hur hon har sexuella fantasier om kvinnor i samband med att hon har sex med män när hon är 18, 19 år, men att hon uppfattade den lesbiska sexualiteten som ”perverterad” eller ”kinky”. Detta leder till att hon till en början inte tar fantasierna på allvar, utan såg det som att det bara handlade om en ”sexuell fantasi” och inte om något ”verkligt”, mer ”reellt”.

För att undvika ett negativt erkännande tar intervjupersonerna till olika strategier. Det kan handla om att hålla tyst eller hålla en låg profil kring den sexuella identiteten/de homosexuella känslorna samt att ”strunta” i att leva ut de samkönade känslorna och i och med den bisexuella positionen ”koncentrera sig på pojkarna”. Strategin att hålla tyst/hålla en låg profil leder till att Martina anses omogen i och med att hon aldrig pratar om killar. För att inte bli missräkliggjord för att vara lesbisk har hon under en tid fram till dess att hon fyller 18 ”skenförhållanden” med killar. På liknande vis berättar Kajsa (f. 1962) hur hon såg på sina homosexuella känslor som något skamligt, och därför väljer att ”titta i andra hörn och så, för att de inte skulle tro”. Alice (f. 1966) ger visst uttryck för en motsägelsefullhet, åh ena sidan berättar hon om hur hon valde att inte bry sig om sina homosexuella känslor, och menar att det inte var något problem i och med att hon hade pojkvänner och var nöjd med det, att hon inte såg det som ett ”stort och viktigt problem”. Hon kände sig inte heller förvirrad över sin sexualitet även om hon inte hade något namn för det eller hade något ”begrepp om att jag skulle kalla mig bisexuell eller så”. Samtidigt säger hon att hon inte visste vad hon skulle göra av de homosexuella känslorna, att det kändes ”frustrerande och tråkigt” att inte kunna uttrycka känslor för flickor, att hon kände sig ensam om att känna så. Hon berättar att hon knappt trodde att det fanns andra bi- och homosexuella.

Icke erkännandet kan verka genom att de homosexuella känslorna ifrågasätts eller att samkönad eller bisexuell attraktion är osynlig i samhället, i form av avsaknad av förebilder eller tystnad kring homo- och bisexualitet. Konsekvenserna kan vara att personen inte förstår vad hon känner, att hon upplever att hon inte kan göra något åt/leva ut känslorna, samt att ”komma ut”- processen försenas. Kajsa berättar hur hennes samkönade känslor i tonåren blev ifrågasatta när hon sökte professionellt stöd, hon får meddelandet att hennes samkönade känslor ”är nog något som kommer att gå över”. Detta leder till att hon inte såg på känslorna i termer av bisexualitet eller erkände för sig själv att hon var kär, utan hon såg det som att hon var besatt i en tjej. Kajsas komma ut process kom på så vis att försenas. Alice berättar hur frånvaron av andra som kände liknande hindrade henne från att leva ut sina samkönade känslor. I och med att det varken talades om homosexualitet eller fanns några att identifiera sig med upplevde Alice att hon inte kunde ”göra något åt det”.

Då struntade jag nog i det, konstaterade att jaha, så är det nog, men det där får väl vara tills det kanske dyker upp någon annan så småningom, som jag kan prata med eller så. (Alice)

Att testa gränserna

De gränser som testas är både de emotionella och sexuella gränserna för mono-

sexualitet. Det positiva erkännandet kan verka genom att det finns ett visst utrymme för en slags "halvflört". Alice berättar om hur det i hennes kompis-krets, när hon var i femtonårsåldern, var tillåtet i vissa fall, med vissa kompisar, testa gränserna för vänskap och kärlek, att det fanns några som "svarade", som "var lite på det sättet" som "man visste om att det var ok" med. Hon påpekar dock att man inte "tordes" gå längre, att hon hela tiden höll sig inom vissa gränser. Det var inte heller något som man pratade om, även om det kanske var så att den andra också kände något liknande.

Så det kunde man ju märka på de som inte alls svarade och de som gjorde det. Det var ju några kompisar som man gillade på det sättet. Liksom var tillåtet lite grann. (Alice)

Det negativa erkännandet kan verka genom att de samkönade känslorna avvisas eller att personen grips av panik av olikkönade känslor, vid tanken på ett heterosexuellt liv. Maria (f. 1963), som lever i ett monogamt olikkönat förhållande, berättar om hur hon nyligen har blivit förälskad i en tjejkompis, Vera, även om hon bara har låtit det vara.

Hon är rätt rolig, man kan liksom flörta med henne på skoj. Det var hon som började, för jag vågar ju aldrig göra någonting. (skrattar). Så det kändes kul samtidigt som det blev en aningen plågsamt igen, och då sa hon också i klartext rätt mycket att så är det för henne med tjejkompisar emellanåt och det är kul hit liksom, sedan är det inget mer. (Maria)

Birgittas (f. 1945) berättelse får exemplifiera känslan av panik när den lesbiska identiteten hotas. För att bli med barn har Birgitta sexuell kontakt med den bisexuella brodern, Björn, till en dåvarande flickvän. De upptäcker att de passar väldigt bra ihop sexuellt. Den sexuella kontakten är aldrig hotande för Birgittas lesbiska identitet. Vid ett senare tillfälle träffas de igen och Birgitta blir förälskad i Björn.

IP: Jag vet inte, på något sätt kopplades hjärnan av. Jag greps av någon slags panik.
HB: För vad du var nu? Om du skulle ramla in i den här heterovärlden?
IP: Ja, precis, jag var bara livrädd.

Den första gränsövergången

Det positiva erkännandet vid den första gränsövergången kan verka genom att personen har tillgång till en positivt inställd, förlösande miljö.

När Tove träffade sin presumtiva första flickvän hade båda två pojkvänner. Tove beskriver det som att deras känslor för varandra innan de för första gången

gick till gayklubben "Indigo" tillsammans var outtalade.

Jag vet inte varför vi gick dit. Det var någon som hade fått för sig att vi skulle gå dit. [...]
Men så gick vi dit en kväll. Oh, vad nervösa vi var, jättenervösa. Så äntligen när vi kom dit så kände vi en sån otrolig glädje och lycka och vi dansade med varandra hela kvällen.

Alice träffar sin första älskarinna på en fest. Samtidigt är hon kär i en kille som hon sedermera också blir tillsammans med. Hon talade om för honom innan de blev tillsammans att hon gillade tjejer och att hon hade träffat en tjej. "Och han tyckte att det var helt ok att jag träffade tjejer."

Varför sker eller inte sker gränsövergångar? Vad är det som ska till för att en gränsövergång ska äga rum? I min studie fanns hos flera intervjupersoner en tydlig vilja att gå över gränsen, däremot kanske man inte vetat hur man skulle få tillfälle att göra det, hur man ska lära sig att tyda "vissa signaler" för samkönad attraktion, kanske främst i "heterosexuella kontexter". Personen kanske är isolerad från en "homosexuell" eller "bisexuell kontext", och har ingen kontakt med andra bi- och homosexuella. Maria tolkar även att "tabugränser" hindrat en ungdomsväninna till henne, Eva, att "gå över gränsen". Hon ser det som att de båda hade samma förmåga men att det bara var hon som också hade viljan. Maria berättar om hur Eva erkänner attraktionen dem emellan genom att säga rent ut till Maria "ja, jag är attraherad av dig men det får vara bra med killar".

Jag undrar hur vanligt det är att man jättestarkt för sig själv har den här gränsen. [...]
Jag kan tänka mig att hon och jag känner ungefär lika starkt, men jag ville gå över den gränsen. Jag var intresserad. Jag ville utforska det, jag ville inte bara låta det vara. (Maria)

Gränsövergången kan även hindras genom att personen aktivt utövar ett motstånd mot den attraktion som är riktad mot en person av "fel kön", i form av homo-, bi- eller heterofobi. Det kan även ske genom mindre tydliga "motståndsstrategier", strategier för att slippa definiera "attraktionen mot fel kön" för att kunna hålla fast vid en monosexuell identitet. Martina, som identifierar sig starkt som lesbisk och för en tid hade ett allvarigare olikkönat förhållande, upplevde inte det olikkönade förhållandet i sig som hotande. Däremot var det väldigt hotande psykiskt i och med att det gjorde henne så förvirrad. Hon tar till strategin att det är "skit samma" och beslutar sig för att inte tänka på det och säger att det bara var när någon konfronterade henne med hennes bisexuella praktik som hon blev tvungen att tänka på det.

Ifråga om bisexualitet fordras nästan en erfarenhet av bisexuell praktik för att bli tagen på allvar. Louise berättar om hur hon träffar en tjej via "RFSL-chatten", som bodde i en stad längre upp i landet, som hon inleder ett "inte jätteseriöst"

älskarinneförhållande med. De träffades några gånger.

Men det var också det att man vågade liksom, alltså första gången man vågade säga att man hade en älskarinna. Först var det på skämt. Sedan så insåg folk att "äh, det är nog på allvar". (Louise)

Kan det finnas några konkreta "hjälpmedel" vid en bisexuell gränsövergång, förutom en vänligt eller neutralt sinnad omgivning? Alice berättar om hur hon och hennes första älskarinna först gissat sig till att den andra skulle kunna tycka om flickor och därefter helt enkelt var fulla och därmed vågade visa sin attraktion gentemot varandra. Hon menar även att "det inte hade gjort något" om det hade blivit fel eftersom de inte ingick i samma bekantskapskrets och inte kände varandra särskilt väl. Det fanns ingen som hon kände som skulle ha "blivit förbannad på mig".

I samband med min studie har jag kommit att definiera "de bisexuella gränsövergångarna" som "bisexuella processer". Dessa kännetecknar både fall där personen befinner sig på väg från en monosexuell identitet till en annan, dvs. fungerar som en tillfällig "besökare i det bisexuella gränsländet", där det bisexuella blir mer av en "kris" som man strävar efter att lösa så snart som möjligt, men även processer där informanten medvetet lever ut och bejakar sin bisexualitet, dvs. lever i ett tillstånd av "ständiga bisexuella processer", skapar sig ett medborgarskap i det bisexuella gränsländet. I stycket får Kajsas berättelse exemplifiera upplevelsen att leva i en bisexuell process och Marias upplevelsen av den bisexuella krisen, att tvingas förhålla sig till ett bisexuellt begär som man helst skulle velat slippa.

Kajsa berättar om hur hon under några år, efter det att hon "kommit ut" fullt bejakar sina "homosexuella sidor", har relationer med kvinnor, men även bejakar sina attraktioner gentemot män. Genom att annonsera träffar hon under en tid många tjejer. Därefter känner hon för att träffa män på nytt och gör så. Under en fyraårsperiod deltar hon i en feministisk basgrupp bestående av mestadels feministiska heterosexuella tjejer. Under denna tid lever hon som hon uttrycker det "väldigt heterosexuellt". Som jag tolkar hennes berättelse beror det i mångt och mycket på vänskapskrets vilken "sida" som hon ska leva ut, som ska bli viktigast.

Maria tror att det är enklare att vara hetero- eller homosexuell. Hon ser det som att hennes "båda sidor" löper som parallella spår, omöjliga att foga samman. Hon lever för närvarande i ett olikkönt förhållande och upplever att hon "mår mycket sämre av att veta att jag har blivit kär i en kvinna och att det ska inte bli något mer med det" än när hon blivit förälskad i en man utanför äkten-

skapet, att det påminner henne om vad hon valt bort.

Representation

Med en "bisexuell representation" menar jag bilder/symboler av bisexualitet och själva ordets betydelse eller associationerna till "ordet bisexualitet". Pia Lundahl skriver:

Utgångspunkten [i Lundahls studie] är att identitetsformning ytterst bestäms av de tillgängliga representationer som individen kan erfaras. För att kunna formera en lesbisk identitet måste det därmed också finnas en lesbisk representation (1998:19)

Jag har i mångt och mycket tagit avstamp i denna Lundahls utgångspunkt i formandet av min identitetsformningsmodell. Vad gäller den bisexuella identiteten kan vi se, som i föregående avsnitt, att det finns många olika sätt att skapa bisexuella erfarenheter och konsekvenser av desamma. För att kunna skapa en identitet utifrån dessa erfarenheter behöver även individen bisexuella representationer att kunna jämföra sina erfarenheter med, för att kunna sätta ord för sina erfarenheter. I nästa avsnitt diskuteras därför intervjupersonernas bilder av bisexualitet/bisexuella samt deras associationer till/vad för innebörd de lägger i själva ordet bisexualitet.

Informanternas bilder

De bilder som förmedlats mig är dels "den flyktiga bisexuella", den flytande identiteten, bisexualitet som något man inte tar på allvar som framställs med en lekfullhet, framförallt i medierna. Samtidigt kan denna lekfullhet ändra skepnad, bli obehaglig och bli en "sambärfara". Tove berättar att hon vid ett tillfälle läste en tidning där man intervjuat bisexuella, där bisexualitet framställdes som något farligt, konstigt och märkligt, som en "farsot".

Man såg det som en farsot liksom, "vad ska samhället nu göra när de inte vet vem du är, vem kan du vara?" (Tove)

En annan bild av den bisexuella identiteten, är att det är en identitet som anpassar sig efter omgivningen. Att man kan förhålla sig på olika vis till människor beroende på personens kön. "Man är som en amöba, vad är kärna, vad är jag?" (Sonja, f. 1961)

Kajsas berättelse exemplifierar bilden av den bisexuella som anklagad för att vara förrädare av lesbiska:

Som om jag stod inför och var anklagad och de [de lesbiska] var liksom de som dömde. I de termerna. (Kajsa)

En annan vanlig bild av den bisexuella är att hon med nödvändighet vill ha/behöver parallella relationer med män och kvinnor samtidigt. Kajsa berättar att i en nära väninnas kamratgäng finns just uppfattningen att "ja bisexuella, ni byter partner bara så där, ni har en tjej ena dagen och en man den andra dagen".

En ytterligare bild av bisexuella som finns är att den bisexuella försöker stå med en fot i varje värld men hela tiden misslyckas. När den bisexuella kvinnan träffar en man kommer hon att ge upp sin homovärld, när hon träffar en kvinna kommer man att ge upp sin heterovärld. Därav följer åsikten att bisexuella skulle vara särskilt politiskt och socialt opålitliga.

Ytterligare en bild av bisexuella är att de är fega, garderobshomosexuella som inte vågar komma ut och stå för sin homosexualitet. Martina säger att hon har en fördom om att det är många som anser att det skulle vara "mjukare" till en början komma ut som bisexuell än som homosexuell till heterosexuella. Hon tror dock att bisexualitet snarare gör heterosexuella förvirrade. När Martina var yngre tänkte hon därför att det skulle vara "allt eller inget".

Man ska inte vara feg, är man feg så får man vänta till dess att man vågar helt och hållet. (Martina)

Vad betyder själva ordet bisexuell? Vad för det med sig för associationer? Både Alice och Louise associerar till ordet "översexuell". Louise har därför valt att kalla sig för sexuell, detta även för att betona att hon attraheras av människor, personer, snarare än till kvinnor och män. Hon tycker även att ordet "sexuell" är mer inkluderande, motverkar "vi och de"-särskiljning. "Alla är sexuella och då kan alla vara i samma grupp och man slipper särskilja sig." (Louise) Martina tycker att ordet bisexualitet är luddigt och förknippar ordet homosexuell med "att tillhöra den eller det". Hon vill inte att ordet bisexualitet ska vara "något sånt där luddigt". Det hotfulla med bisexualitet och bisexuella tycker Martina är att man inte vet "var man har sin partner". Hon påpekar samtidigt att hon tror att det är en fördom hon har och att det har med den enskilde individen att göra "hur pass opålitlig man är".

Artikulation

Eftersom bisexualitet ständigt passerar som homo- eller heterosexualitet, antingen använder sig av hetero- eller homosexuella symboler i sin representation krävs en översättning, att den bisexuella uttalar, kommer ut, artikulerar, sin bisexualitet. Artikulationen sker nästan enbart genom att den bisexuella berättar för sin omgivning att hon är bi. Men det kan även ske genom att en person som identifierar sig som monosexuell erkänner en attraktion till en person av "fel kön". En social artikulation, att det finns andra som individen känner till är öppet bisexuella eller att fenomenet bisexualitet diskuteras öppet i samhället,

kan vara en förutsättning för en intim artikulation, dvs. att individen själv berättar, kommer ut. Ett sätt som inte framkommit i intervjustudien är annars att ta till några av de få tydliga bisexuella representationer som finns, dvs. öppet leva seriellt bisexuellt eller vara öppet polygam och ha relationer med båda könen parallellt. Artikulationen är en förutsättning för erkännande av bisexuell attraktion, och fungerar därmed som en viktig del av bisexuellt identitetskapande. Flera av intervjupersonerna tycker också att det känns viktigt att komma ut. När en kille stöter på Tove eller visar sig intresserad, berättar Tove ganska tidigt att hon "inte är hetero".

För det tar man för givet. Någon skulle tycka att det var en petitess men för mig har bara blivit väldigt viktigt att poängtera från början. (Tove)

Hinder för artikulation kan vara att individen är rädd för att diskrimineras, utsättas för hot och/eller våld. Individen kan även se det som att artikulationen mest komplicerar förhållandet till närstående eller att det inte spelar så stor roll att komma ut som bi. Louise, som lever i ett olikkönat förhållande, berättar exempelvis att hon försöker väva in det så naturligt som det går om någon frågar och om folk inte frågar "så behöver man inte säga det".

Erkännande

Charles Taylor menar,

att vår identitet delvis formas av andras erkännande, eller frånvaron därav, och ofta misskännande, så att en person eller en grupp av människor kan lida verklig skada, drabbas av en verklig förvanskning, om människorna eller samhället runt omkring dem återspeglar en inskränkt eller förnedrande eller föraktlig bild av dem. Icke-erkännande eller misskännande kan vålla skada, kan vara en form av förtryck genom att man tvingas in i en falsk, förvanskad och inskränkt tillvaro. (Taylor 1999:37)

Taylor menar att det finns två plan av erkännande, det intima och det sociala. På ett intimt plan formas eller deformerar identiteten genom kontakt med de betydelsefulla andra, en slags pågående dialog och kamp med betydelsefulla andra. På det sociala planet driver vi en fortlöpande politik för lika erkännande, exempelvis som medlem av gruppen bisexuella kvinnor (a.a:45). Lika erkännande på det sociala planet handlar om att inte samhället eller omgivningen ska projicera en mindervärdig eller förnedrande bild på någon, vilket kan förvanska eller förtrycka i sådan grad att bilden internaliseras. (a.a)

Vad innebär ett positivt, negativt, icke-erkännande? Ett positivt erkännande på det intima planet kan innebära möjligheten att uttrycka homosexuella känslor som en positiv möjlighet, att den "homosexuella sidan" blir okomplicerad, inte upplevs som något ok eller som något som motarbetas av omgivningen,

utan snarare att man har stöd från omgivningen att uttrycka hela sin bisexualitet. Detta kan uttryckas genom att individen har sin partner som stöd i komma ut processen/utforskande av homosexuell (eller heterosexuell) attraktion.

Ett negativt erkännande på det intima planet kan vara närståendes eller den nära omgivningens avståndstagande och uttryck för fördomar som finns såväl i "den homosexuella världen/kontexten" som i det heterosexuella majoritets-samhället, exempelvis genom att partner/närstående reagerar starkt negativt. Tror man att man ska råka ut för ett negativt erkännande eller har råkat ut för ett negativt erkännande tidigare, kan det innebära att man väljer att inte komma ut för andra.

En form av negativt erkännande på det sociala planet är bifobi. Alices berättelse kan ses som uttryck för en form av bifobi när hon berättar att hon tror att det är lättare som bi att ha en bisexuell partner. Hon har erfarenheter från flickvänner som identifierat sig som lesbiska, som har varit misstänksamma "just för att man skulle vara promiskuös på något vis".

Eller att man inte törs komma ut ur garderoben. Det är lite trist. Det är ganska lite tolerans, tycker jag från lesbiska. (Alice)

Konsekvenser av bifobi kan vara att man internaliserar dem på det intima planet. Uttryck för internaliserad bifobi som stycket exemplifierar kan vara att individen,

- tonar ner sin bisexualitet till erfarenheter: bisexuell är inte något som man identifierar sig som;
- tycker att det är viktigt att poängtera att de bisexuella erfarenheterna inte betyder att man lika gärna skulle kunna vara med en man (eller en kvinna) eller är "dubbelt sexuell" eller "flörtig", med "dubbelt så många möjligheter här ute i världen";
- har förståelse för att en homosexuell partner efter lång, besvärlig komma ut process gärna skulle vilja att individen också är homosexuell, inte står och tvekar i ett hörn;
- tycker att attityder bland lesbiska mot bisexuella är tråkig, men kan samtidigt förstå den, eftersom det är enklare att säga att man är bi i en heterosexuell kontext;
- inte har något emot lesbiskas misstänksamhet gentemot bisexualitet/bisexuella, även om hon tycker att det känns tråkigt att lesbiska skulle ha gått på fördomar om bisexuella;
- har behov av att motivera för sig själv varför hon skulle ha rätt till/möjlighet att gå ut på homoställen när hon har pojkvänner;
- har behov av att dölja olikkönat förhållande i homomiljöer för att und-

vika negativa attityder.

Ett icke-erkännande på det intima planet kan innebära att individen möts av ett ifrågasättande, oförståelse eller förnekelse när hon försöker artikulera sin bisexualitet, exempelvis genom att partner/närstående reagerar genom att inte förstå, att ifrågasätta informantens bisexualitet, att tolka bisexuella positioner som ett lesbiskt stadium som gått över dvs. att individen blivit heterosexuell, eller genom att omgivningen reagerar med att förneka individens bisexualitet, eller "se vad de vill se" beroende av egen sexuell läggning, dvs. tolka den bisexuella positionen som homo eller heterosexuell beroende av den egna sexuella identiteten hos den som tolkar positionen.

När Tove vid ett tillfälle berättade för en av sina före detta pojkvänner att hon var bi blev han "väldigt bestört", vilket hon tycker var lite märkligt eftersom han har flera bi- och homosexuella kompisar.

När jag berättade det, så sa han bara, "Nej, men du som är så hetero". Men vadå, vad är det som är så hetero? Vad är heterosexualitet? [...] Och just det här med att "Men du kan inte vara det, du är så heterosexuell". (Tove)

När Birgitta berättade för sina föräldrar att hon skulle ha barn med Björn, reagerade hennes mamma med att säga, "aha, du har äntligen tagit ditt förnuft till fånga och ska bli som alla andra". Under 15 års tid levde Birgitta med sin flickvän Sara, Björn, hans pojkvän Magnus, barn och fosterbarn. Hon tror att "folk byggde upp sina små egna föreställningar" om vad för relation de hade inbördes beroende på om de själva var homo- eller heterosexuella, så länge som de levde "ganska statiskt". "Jag tror att folk anpassar sin syn, de ser vad de vill se." (Birgitta)

En kompis till Martina, tror hon, såg det som "att det [lesbiskheten] var något stadium som gått över" i och med att Martina fått en pojkvän.

Vad blir konsekvenserna av att mötas av ett "icke-erkännande"? De tydligaste konsekvenserna av ett icke-erkännande är att individen ifrågasätter autenticiteten i sina känslor. Flertalet intervjupersoner i studien uttrycker i någon, mildare eller starkare, form att de vid något eller vid ett flertal tillfällen har ifrågasatt sin bisexualitet och de känslor de känt gentemot främst män. De har funderat på om bisexualiteten inte bara skulle ha varit en fas, på väg mot en homosexuell identitet, eller uttryck för ett emotionellt behov, dvs. att de olikkönade känslorna fungerar som ett substitut i avsaknaden av lämpliga kvinnliga partners. I Alices fall blir hon vid en tidpunkt osäker på sin "homosexuella sida" och vid en annan sin "heterosexuella". I Martinas fall handlar det om att hon var så säker i sin lesbiska identitet att hon stundom har frågat sig själv i efterhand om hon skapade känslor för Tomas, som hon under en tid hade ett allvarligare förhållande med.

Jag vet inte om jag skapade känslor, för så har jag tänkt ibland, att jag skapade känslor bara för att det skulle vara skönt att ha någon, att få vara "normal", att kunna vara socialt accepterad, men förmodligen var det inte så. Så jag har slutit mig till att det inte var så. (Martina)

I flera av intervjuerna framgår det att behovet av positiva förebilder är stort, och att konsekvenserna av negativa sådana är stora. Men kanske är det tystnaden, avsaknaden av ett samtal om bisexualitet överhuvudtaget som ses som mest negativt.

Identitet

Slutligen, vad är en identitet? Vad kan det innebära att identifiera sig som bi? Jag diskuterar i avsnittet tre olika uttryck, betydelser av identiteter. Det kan vara en politisk identitet, exempel på det är lesbiska feminister och biaktivister, och fungerar på så vis som en gruppidentitet med ett tydligt gemensamt mål som skapar gemenskap. Det kan handla om att tillhöra en viss kontext, kultur, som Martina menar att den homosexuella identiteten innebär, dvs. en kulturell identitet. Slutligen kan den sexuella identiteten uppfattas vara något som är ett uttryck för ett "autentiskt jag", något som återspeglar en inre kärna.

Frågan som flera av intervjupersonerna har brottats med, som beskrevs i stycket om konsekvenser av icke erkännande, är huruvida deras bisexualitet är autentisk. Den lesbiska identiteten förknippas med autentiskhet, eller som Alice beskriver den som "ett stort paket av en massa saker", något att bita i, ta ställning till mycket mer än den bisexuella identiteten. Till skillnad från Alice lägger inte Martina in så mycket i begreppet, "att identifiera sig som lesbisk", utan menar kort och gott att det innebär att hon kallar sig för lesbisk. Samtidigt var hennes olikkönade relationer hotande just för att det gjorde henne förvirrad, att bisexualiteten till skillnad från lesbiskheten uppfattas som något förvirrande. Tove tycker att det kan vara lite svårt att kalla sig för bi just för att den framställs som icke-autentisk, att det är lättare att vara det ena eller det andra, att man därför som bi måste vara "lite tuffare" än som monosexuell.

Den lesbiska identiteten uppfattas sammanfattningsvis som något tydligt och avgränsat: ett stort paket med en massa saker, en allvarlig omställning i livet, ett ställningstagande/något att bita i, autentiskhet/att äntligen ha hittat fram, men även som något jobbigt, något som man måste bestämma sig för. Den bisexuella identiteten, eller kanske den bisexuella icke-identiteten, uppfattas som något som är acceptabelt för alla, att flyta omkring, att ha tillgång till två världar, bara trist när man inte har kontakt med båda världar, "ok, nu är jag som jag är"/behöver inte fundera på det, skönt att slippa bestämma sig samtidigt som något förvirrande, som det kräver en tuffhet att klara av att kalla sig för bi.

Biidentiteten innebär för flera intervjupersoner att stå med en fot i båda världarna. Det svåra med bisexualitet är att den är så osynlig, att det är så svårt att synliggöra bisexuella. Det är även möjligt som bi att göra ett val, beroende av vilken monokultur som man känner sig mest hemma i. Samtidigt menar Louise är det en fördel att vara bi och inte välja, för att man kan se emellan, se in i båda kulturerna. Hon ser det som att biidentiteten inte behöver vara viktigast, att det beror på sammanhanget vilken identitet som är viktigast. Som bisexuell menar hon att hon inte har en så utstakad väg som monosexuella i och med att hon inte vet om hon i nästa förhållande kommer att vara tillsammans med en kvinna eller en man. Det är svårt att veta hur känslorna ska variera. Det gör också att man kan förstå båda sidor.

Slutdiskussion

Som jag ser det skapas en identitet, oberoende av om den är sexuell, etnisk, religiös, klassmässig, köns, genus... i dialog med andra, genom spegling, genom olika former av erkännande. I min studie har jag exemplifierat med den bisexuella identiteten, som jag sett som en praktisk och intressant ingång till framförallt "mixade identitetsstudier", exempelvis studier av människor med mixad etnisk eller klassbakgrund, men även identitetsstudier i största allmänhet av olika slag. Jag ser det som att identiteten skapas, åsynliggjort genom modellen: erfarenhet-> representation-> artikulation -> erkännande -> identitet-> erfarenhet->. Som ett kretslopp där dock allting går i vartannat, gränserna är suddiga, cirkeln sluts.

Jag ser det som att erfarenheter skapas, inte är uttryck för en inneboende autentisk identitet, och därefter tolkas utifrån den samhälleliga diskurs som individen har tillgång till. Utifrån den tolkningen skapar man en identitet. Har man aldrig hört talas om bisexualitet som ett alternativ till monosexualitet är risken stor att man ska tolka sina erfarenheter som monosexuella, eller de bisexuella erfarenheterna just som en förvirrande fas, på vägen mot en homosexuell identitet där man har lämnat de heterosexuella erfarenheterna bakom sig och har bestämt sig för vad man "är". Jag ser det som att erfarenheten sålunda är beroende av tillgängliga representationer, som sätter ramen för vad som är möjligt att erfara. Representationen består av tillgängliga bilder av bisexualitet, samt betydelser, vad vi lägger för innebörd i ordet bisexualitet. Eftersom det finns få tydliga, synliga representationer av bisexualitet blir den bisexuella artikulationen extra viktig, kanske viktigare än för homosexuella. Jag ser det som att artikulation är att uttrycka, definiera, beskriva, tolka sig själv, men även skapa en slags översättning för att andra ska kunna läsa, se, förstå. Konkret kan artikulation innebära att man kommer ut, dvs. berättar att man är bi, och på vilket sätt man är det, men det kan även uttryckas genom att personen tar till

tillgängliga birepresentationer, framhåller bisexuella erfarenheter. Att se, att förstå, är uttryck för erkännande. Erkännandet består av ett socialt och ett intimt erkännande, eller verkar på ett socialt och intimt plan. Det sociala handlar om attityder som finns, cirkulerar i samhället gentemot en grupp, exempelvis "de bisexuella/bisexuella", de intima min omgivnings, men även mina egna attityder, som riktas mot mig, som individ. Blir jag sedd, har jag möjlighet till att i en dialog med andra uttrycka min bisexualitet skapar jag så en identitet. Identiteten kan ses som både tillhörig en person och mer begränsande, något som en person tillhör.

Frågan jag funderat mycket över är, för att återknyta till den inledande diskussionen om min maktposition som forskare, hur kan man skapa en biidentitet som kan fungera som en av flera identiteter som tillhör en person, som ett verktyg, en styrka av flera, utan att tvinga densamma att foga sig/bli fånge under, tillhöra identiteten.

Källor

- Bertilsdotter, H., *Den blanka spegeln – en modell som visar hur (bisexuella) identiteter skapas och en diskussion om erkännandets betydelse vid identitetsformning*, cd-uppsats, sociologiska institutionen, Lunds universitet, 2000b.
- *Det tveeggade svärdet – monosexism eller bifobi, en studie av bisexuella kvinnor i Skåne*, b-uppsats, sociologiska institutionen, Lunds universitet, 2000a.
- BiA, *Bi under Stockholm Pride 2000*, opublicerad rapport, 2000 (i förf:s ägo).
- Klein, F., *The bisexual option*, Priam Books, New York: 1978.
- Lundahl, P., *Lesbisk identitet*, Carlsson Bokförlag, Stockholm: 1998.
- Rust, P., *Bisexuality and the challenge to lesbian politics*, New York University Press, New York: 1995.
- Taylor, C., *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*, Daidalos, andra reviderade upplagan, Göteborg: 1999.

Otryckta källor

- Rosenberg, T, publikdiskussion i samband med mitt föredrag "Biidentitet!?", under gay-studenterna i Stockholms bifestival, 010529. Jag tackar Tina Mattsson för kommentarer till tidigare version av denna artikel.

Summary

The article discuss how (bisexual) identities are being produced, under what circumstances and difficulties, according to an interview study with eight women with bisexual experiences in Skåne. (Bisexual) identity construction processes are analysed from aspects such as experience, representation, recognition and identity. Stress is put on the meaning of experience and recognition. Consequences of different kinds of recognition, such as positive, negative and

non-recognition are also being discussed.

Hanna Bertilsdotter är född 1976. Fil. kand. i sociologi med ett spirande forskningsintresse för bisexuella män och reproduktion och konstituering av hegemonisk maskulinitet. Hon är sammankallande för RFSL:s nationella BiArbetsgrupp och satt med i RFSLs medlemstidning *Kom Ut*s redaktion 1999-2000. Under sommaren 1999 fungerade hon som vikarierande redaktör för *Kom Ut*. Det akademiska intresset inbegriper "både och och/varken eller" eller "gränslands"-positioner av allehanda slag; som kön, kropp, genus, sexualitet, klass och etnicitet.